

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

KUNSKAPSBASERAT ARBETE NÄR FORSKNING SAKNAS

MORTEN SAGER, DOCENT OCH UNIVERSITETSLEKTOR I VETENSKAPSTEORI

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

På väg....

MER PROFESSIONELL EVIDENS- BASERING

Vetenskapliga vägar
för en bättre välfärd

MORTEN SAGER

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Evidensens många ansikten – evidensbaserad praktik i praktiken

Ingemar Bohlin och Morten Sager (Red)

Arkiv Förlag, 2011

**MASTER I
EVIDENSBASERING**

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

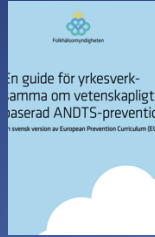
En utgångspunkt: ny socialtjänstlag (Prop. 2024/25:89)

- ”Kunskapsbaserad socialtjänst”
  - Vetenskap och beprövad erfarenhet
- Jämlikhet, likvärdighet
  - (225, 249): Omotiverade skillnader ska undvikas genom systematisk uppföljning och vetenskap och beprövad erfarenhet
- ”Vetenskap” ...
  - ”vetenskaplig kunskap som tagits fram med olika forskningsmetoder” (249)
- ”...och beprövad erfarenhet”
  - ”kunskap som vuxit fram i verksamheten genom att kunskaper från profession och brukare har synliggjorts, värderats och systematiserats genom uppföljning, dokumentation, kritisk granskning och spridning.” (248)

Vart är vi på väg?

- Första etappen
  - Vetenskap på två sätt
  - Beprövad erfarenhet
  - En väg med två diken
- Andra etappen
  - Tre vägvisare på hög höjd

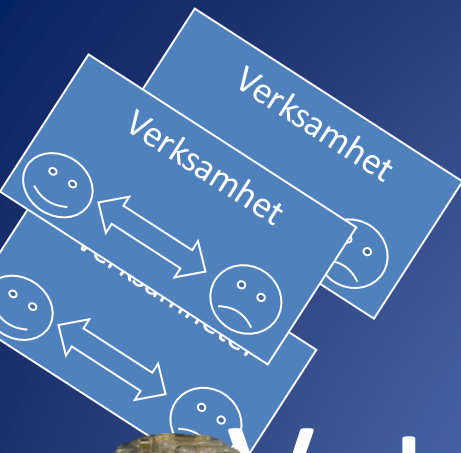

Vetenskap

The big idea

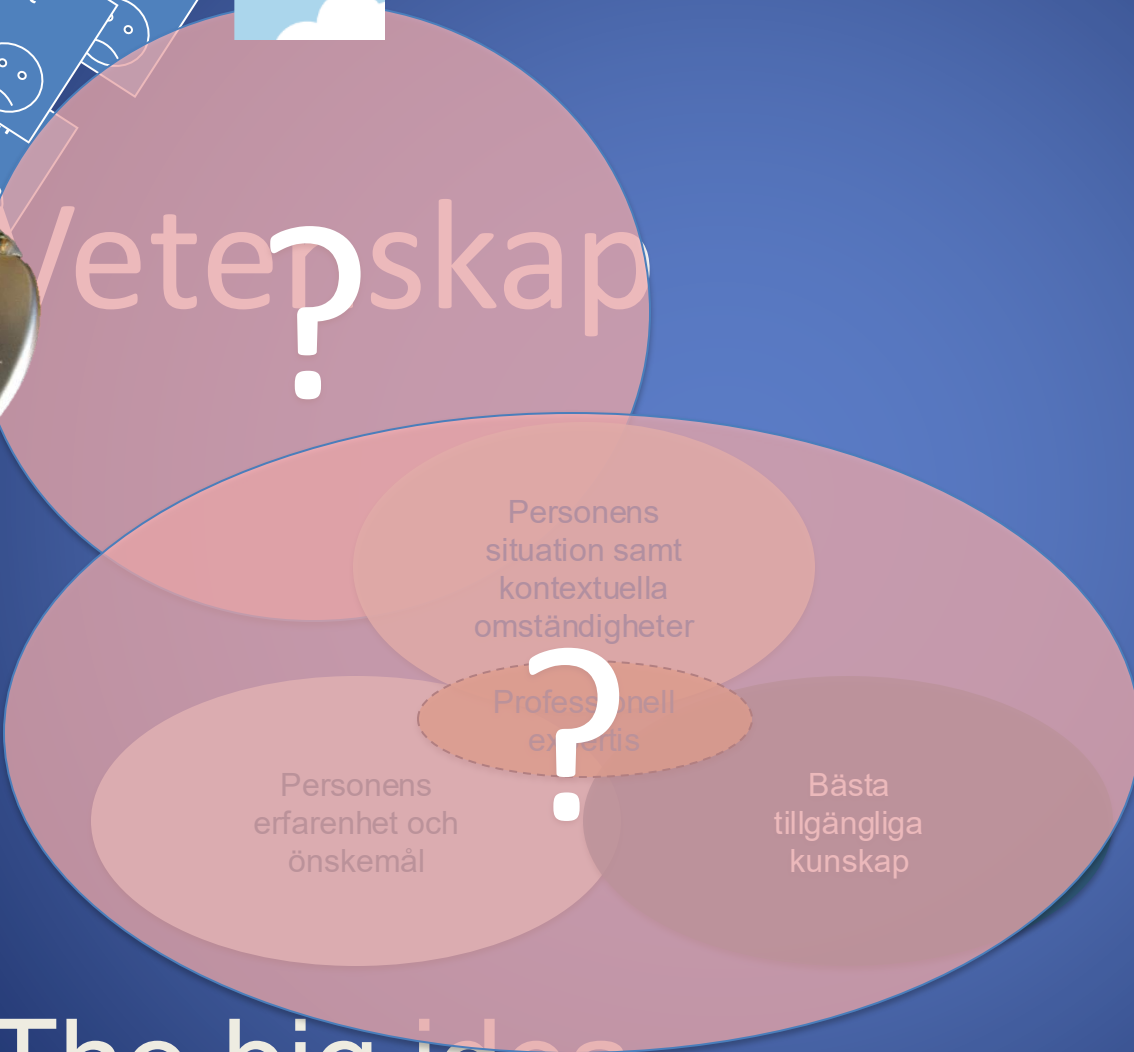
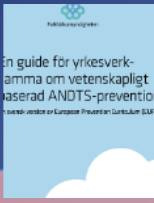
<https://www.geograph.org.uk/photo/6506316>

Vetenskap

The big idea

The big idea

Vetenskap? = evidens = 1. intern validitet

Mazel och Poolman (2011) What should urologists know about evidence-based medicine? *Indian Journal of Urology*, 27:4.

evidens = 2. objektivitet

CHALMERS
UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

CVA Centre for
HEALTHCARE ARCHITECTURE

Hur förs effektiva insatser in för jämlik vård?

THE COCHRANE
COLLABORATION

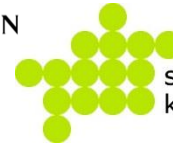
THE CAMPBELL
COLLABORATION

VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN

CENTRE

skaraborgs
kommunalförbund

FORMALISERINGAR

INDIVIDUELLA BEDÖMNINGAR

INDIVIDUELLA BEDÖMNINGAR

www.gu.se

Program & metoder

Översikt av program och metoder för föräldraskapsstöd

Sök bland programmen och metoderna

Nedan finns möjlighet att söka i sammanställningen efter lämpliga program eller metoder genom fritextsökning eller filtrering utifrån ett urval egenskaper. Notera att du kan välja flera egenskaper under varje rubrik. Siffran i parentes säger hur många program som har den egenskapen tillsammans med andra eventuella egenskaper du redan valt. Egenskaper som inte har några träffar baserat på redan gjorda val inte visas. Välj bort egenskaper genom att klicka på den igen.

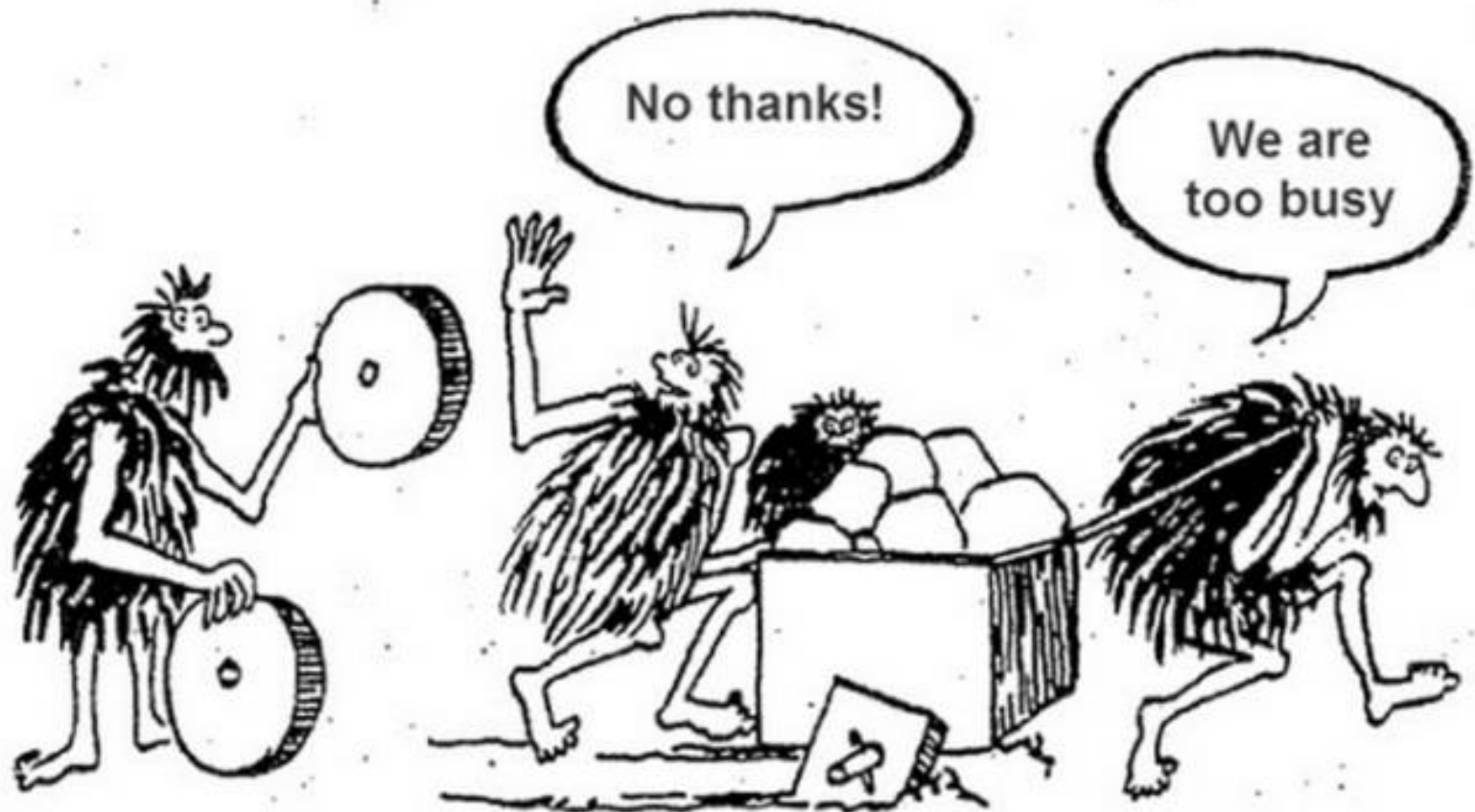
En guide för yrkesverk- samma om vetenskapligt baserad ANDTS-prevention

En svensk version av European Prevention Curriculum (EUPC)

THIRD EDITION

MOTIVATIONAL INTERVIEWING

Helping People Change

Evidensbaserad verksamhet

("classic")

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Menti.com 6490 7097
(stäng inte mentin sedan, vi fortsätter)

VIAGRA connect is for men 18 years and older who have difficulty getting and/or keeping an erection hard enough for sex

Do NOT take if you:

- do not have an erection problem
- **take any nitrate medicine** for chest pain or heart failure
- take riciguat (or other guanylate cyclase stimulators) for high blood pressure in the lungs
- take ritonavir for the treatment of HIV
- have been advised by your doctor to avoid sexual activity because of a problem with your heart or blood vessels
- have a severe heart or liver problem
- have low blood pressure
- have ever had severe vision loss or a rare inherited eye disease
- have a deformed penis
- have an allergy to any of the ingredients in this product

Talk to your pharmacist or doctor before taking if you:

- **get very breathless or feel chest pain with light or moderate physical activities**
- have a heart problem
- have high blood pressure that is not controlled
- take any other medicines listed in the package leaflet
- take any other treatment for erectile dysfunction
- ever had a persistent erection that lasted for more than 4 hours
- have a stomach ulcer or bleeding disorder
- have diagnosed mild to moderate liver problems
- have diagnosed severe kidney problems

How to take:

- take 1 tablet approximately one hour before sexual activity
- swallow tablet whole with water
- **do not take more than 1 tablet a day**

VIAGRA connect starts to work within 30-60 minutes. You may take it up to 4 hours before sexual activity.

Oral use. Read the package leaflet before use. 1 tablet: 50 mg sildenafil. Contains lactose. See package leaflet for further information.

Pharmacy only **P**

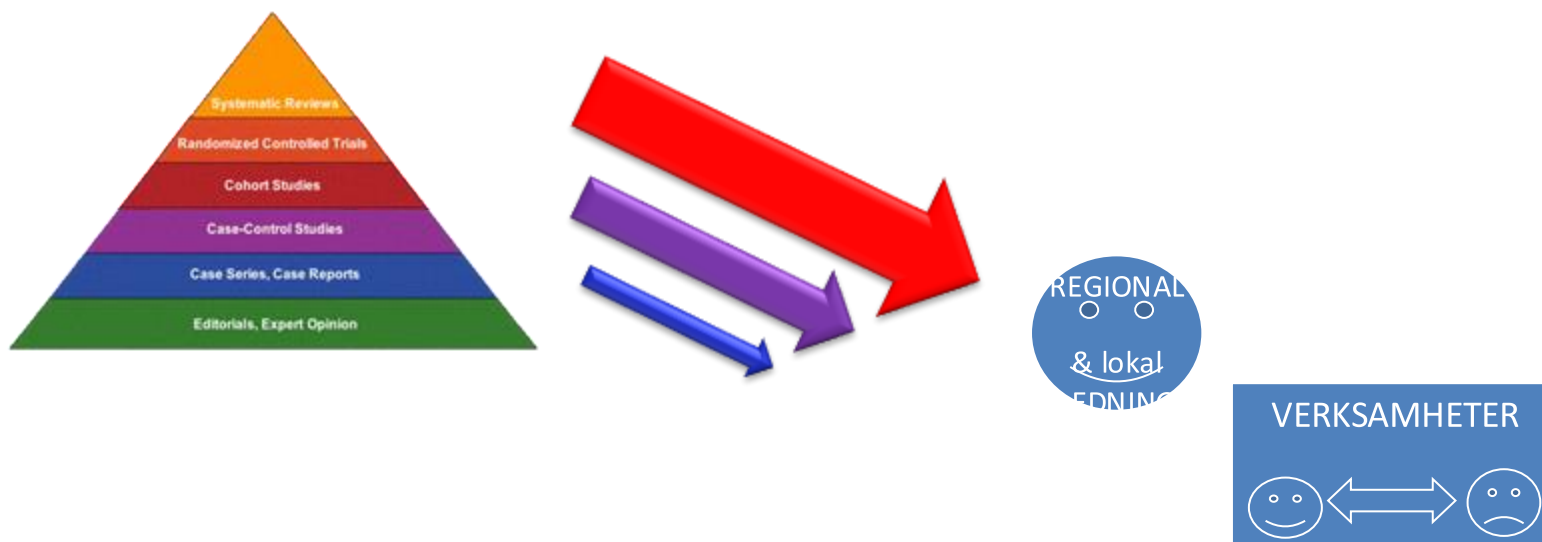

Ett utkast på en bipacksedel: Tre (av många) potentiella biverkningar

1. Ingen evidens = ingen vägledning

God kunskap inom forskning ska användas i verksamheterna!

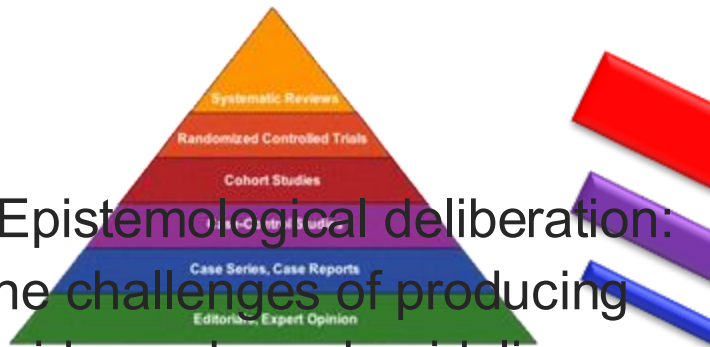
STRINGENS
(intern validitet)

RELEVANS
(extern validitet)

Godhetenskap 2012 & health related matcor (Review). The Cochra

- "Epistemological deliberation: the challenges of producing evidence-based guidelines on lifestyle habits"

av Helena Lagerlöf, Teun Zuiderent-Jerak och Morten Sager, Evidence & Policy, 2021 + Zuiderent-Jerak et al 2012

STRINGENS

(intern validitet)

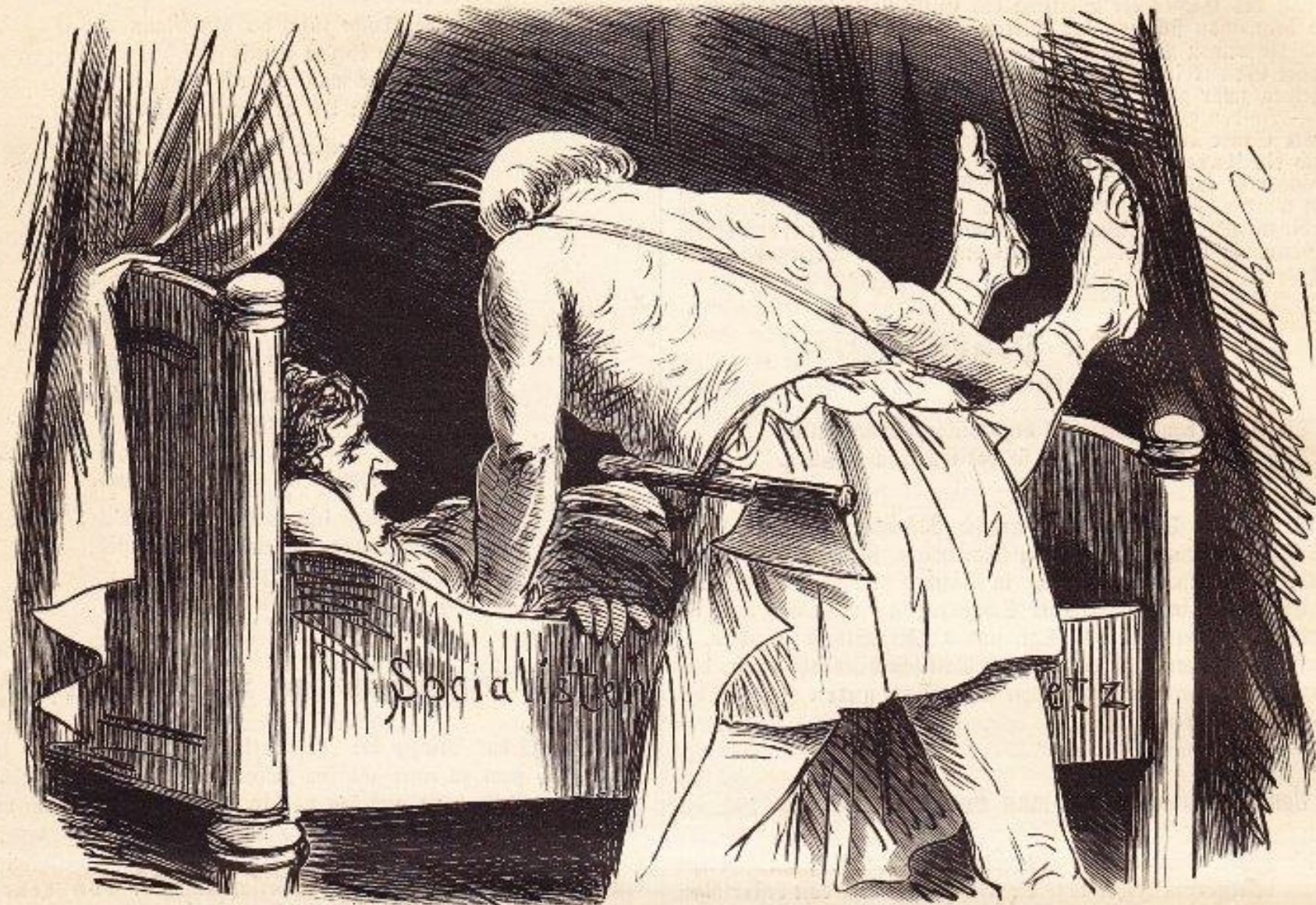

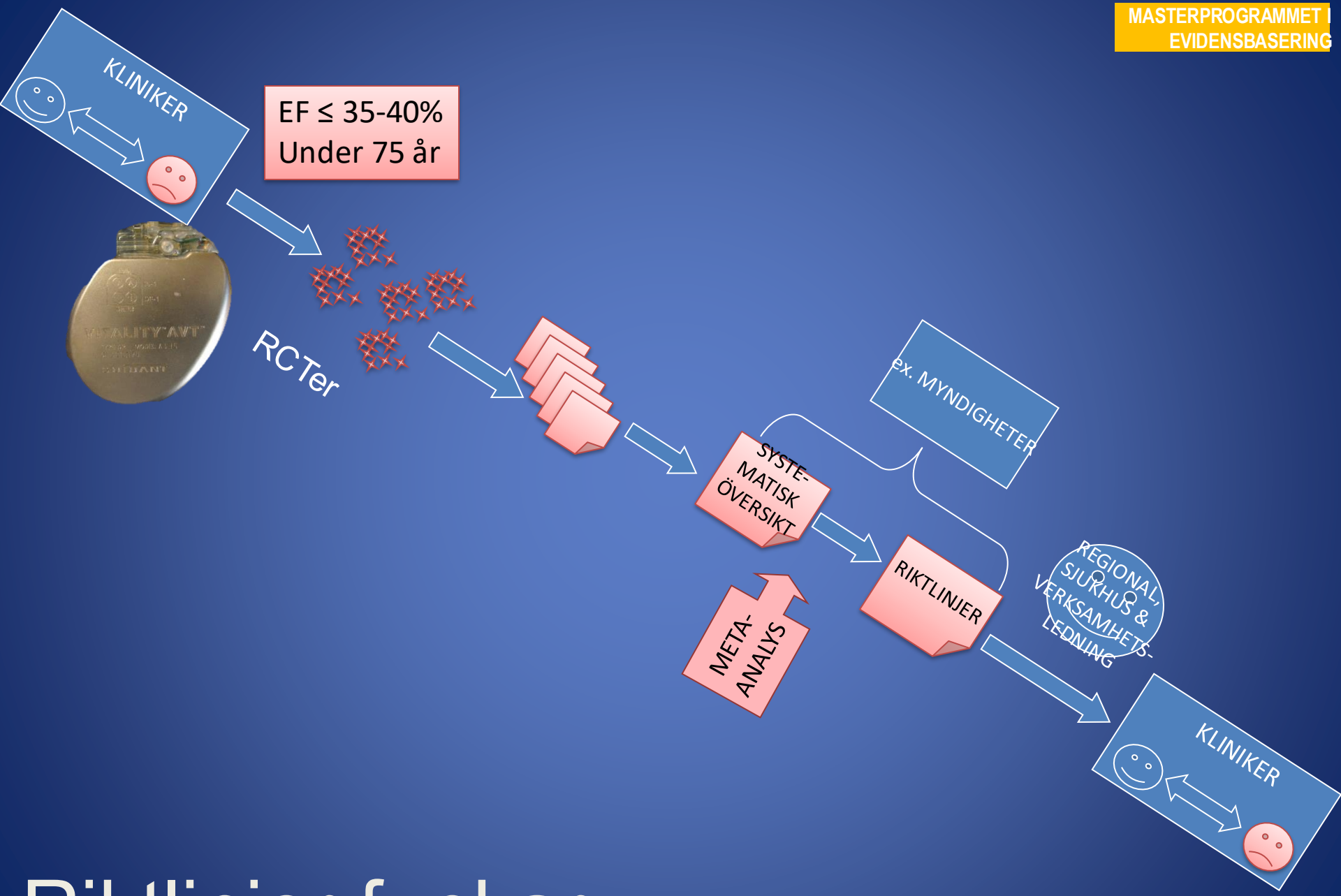
Ett utkast på en bipacksedel: Tre (av många) potentiella biverkningar

1. Ingen evidens = ingen vägledning
2. Prokrustesbädden

Prokrustes.

„Wie ich sehe, ist die Freiheit etwas zu groß, — das wollen wir gleich zu ihrer Zufriedenheit abändern!“ (Er hact ihr die Beine ab.)

Riktlinjer funkar

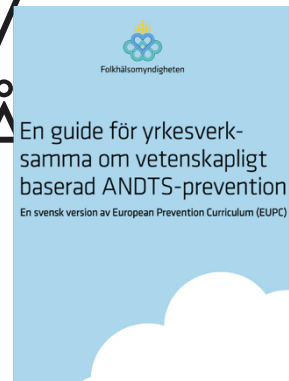

...men ibland till ett pris

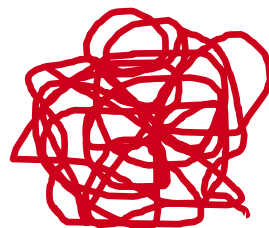
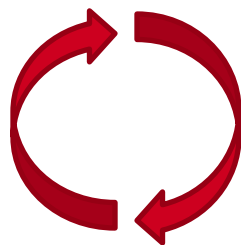
Subspecialiseringens vinnare – och förlorare

OLIKA TYPER AV PROCESSER OCH FRÅ

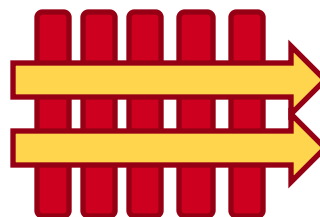
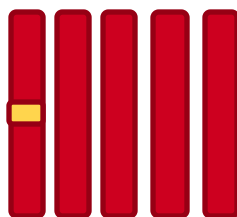

Processer
utan avslut

En enda
enhet/enhet
("silo")

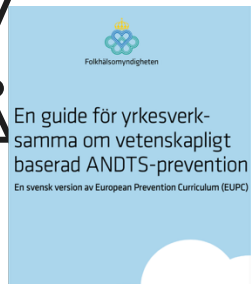
Flera
verksamheter

Processer
med avslut

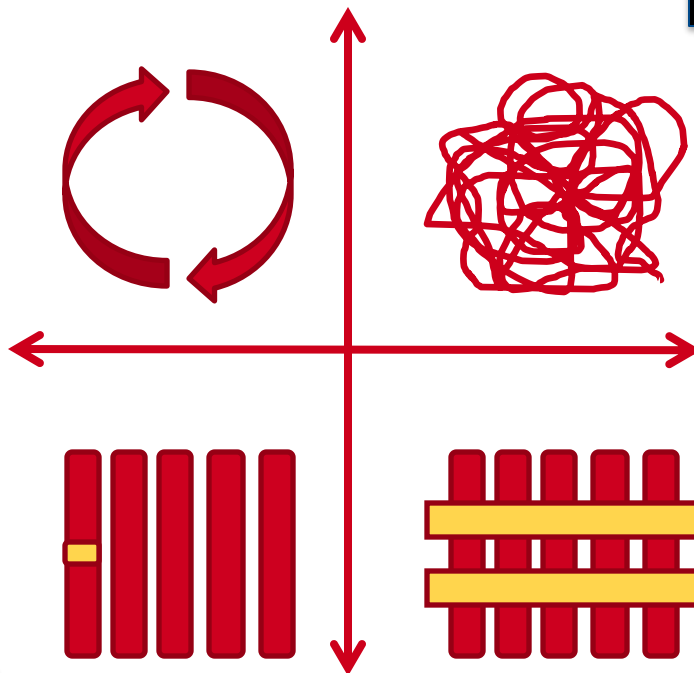
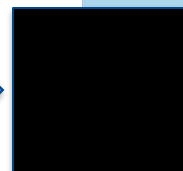
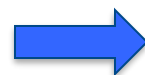

OLIKA TYPER AV PROCESSER OCH FRÅ

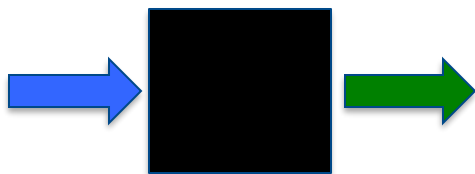

En enda verksamhet/enhet ("silo")

Processer utan avslut

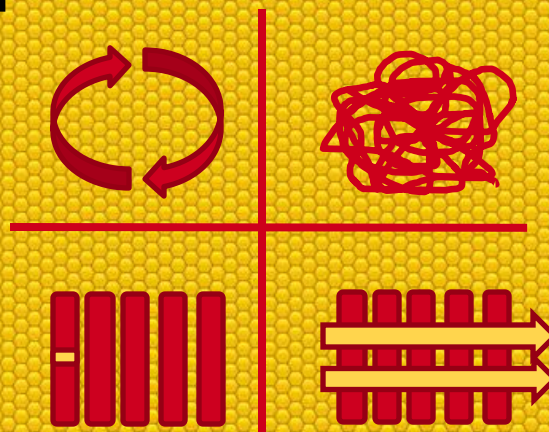
Flera verksamheter

Processer med avslut

Hur skulle du beskriva din verksamhet? Och något specifikt uppdrag?

Vänd dig till någon bredvid och förklara kort vad du tänker!

Menti.com 2231 8926

- Generellt mäts effekterna av riktlinjer inte tillräckligt mycket...
- men troligen kan vi tolka reaktioner på riktlinjer som en slags effekter...

EBM anno 1996 & 2002

Evidens – och kompetens!

Sackett DL, Rosenberg WM, Gray JA, et al. BMJ 1996;312:71–2.
“Evidence-based medicine is the conscientious and judicious use of current best evidence from clinical care research in the management of the individual patient.”

Personens situation samt kontextuella omständigheter

- **Beprövad erfarenhet**
”kunskap som vuxit fram i verksamheten genom att kunskaper från profession och brukare har synliggjorts, värderats och systematiserats genom uppföljning, dokumentation, kritisk granskning och spridning.” (248)
- Professionell expertis

Bedömningar & omdöme
Tyst kunskap
Klinisk expertis
Intuition eller magkänsla
Fronesis och klokhet

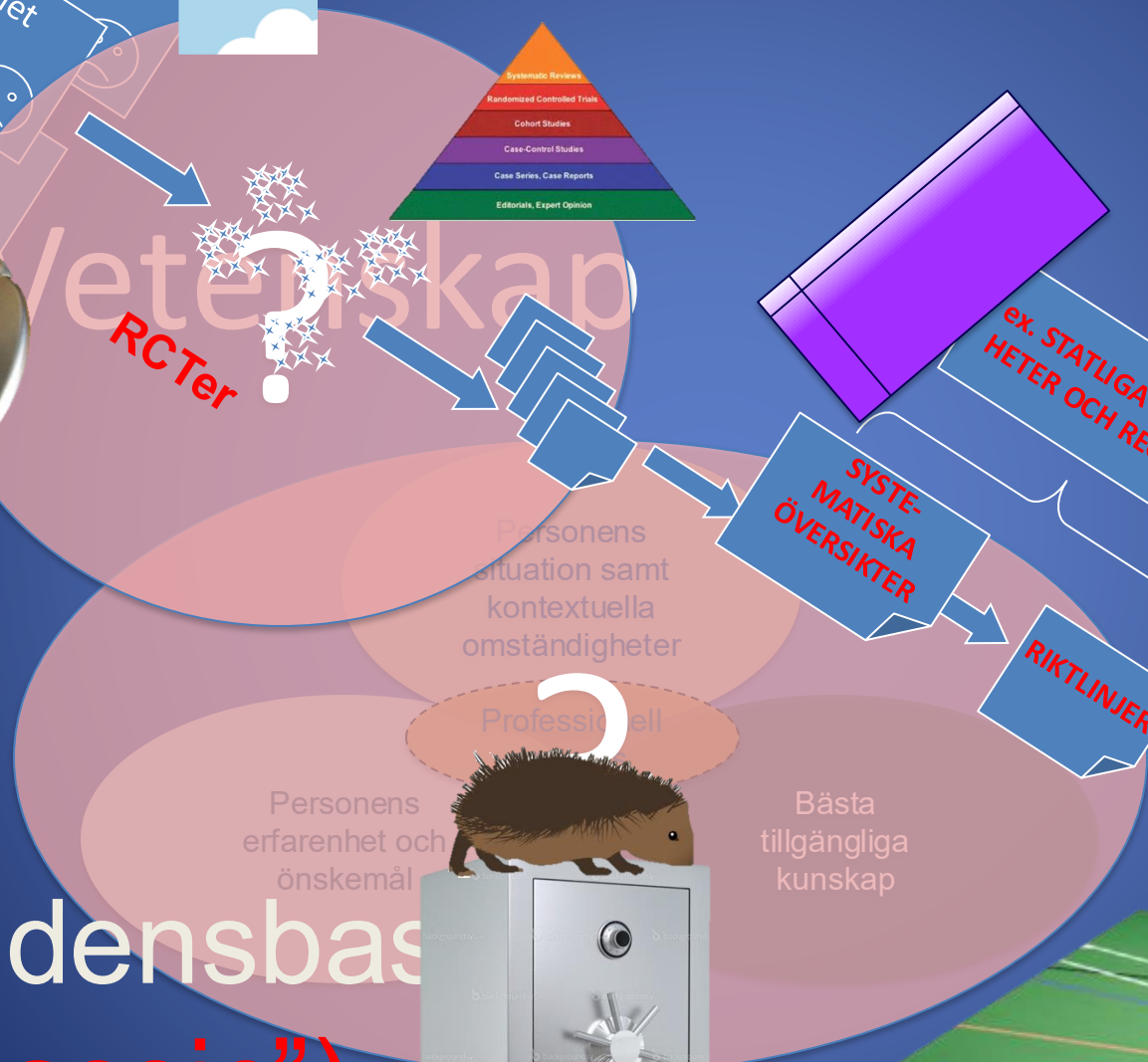
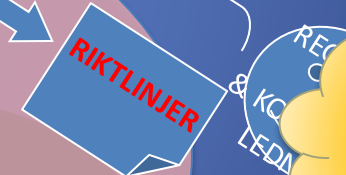
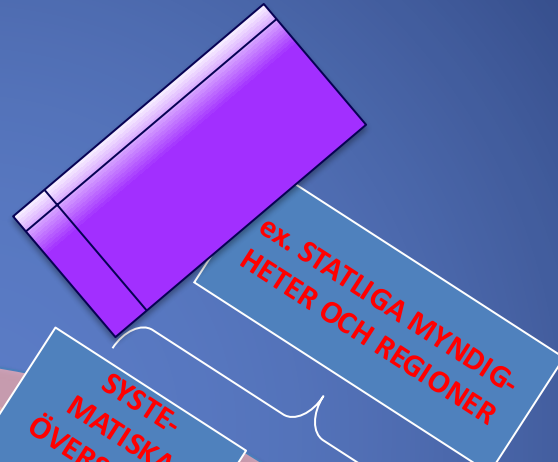

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

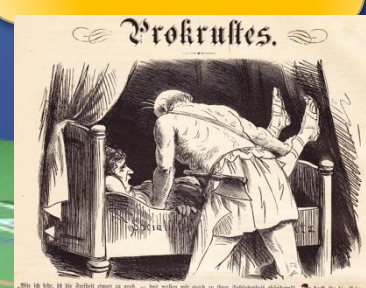

RCTer

Evidensbas
("classic")

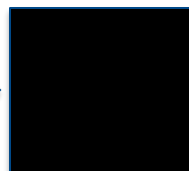
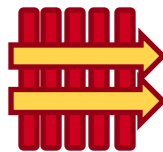
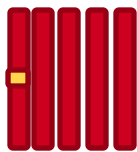

En enhet

Flera enheter

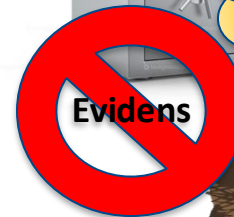
Ej process /
ej avslut

Process /
avslut

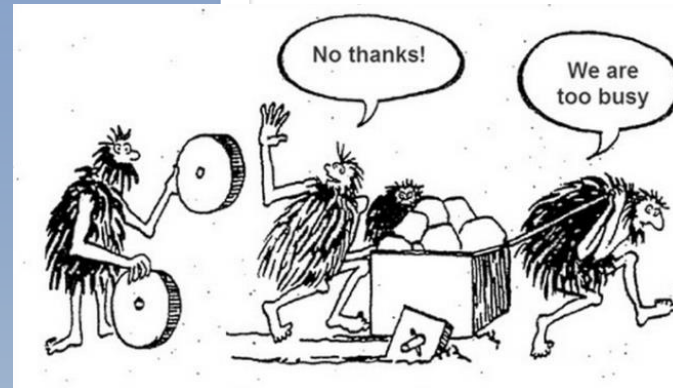

Inom silo

Över silo

STRÄVAN EFTER GOD LIKVÄRDIG OMSORG

Är ni i något dike?

Hur är det med igelkottarna?

Vänd dig till någon bredvid och
förklara kort vad du tänker!

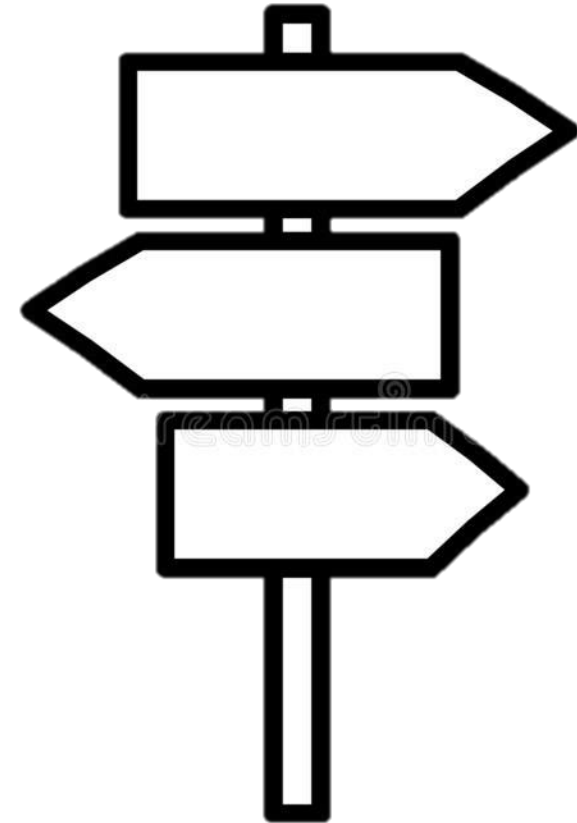
Menti.com 2231 8926

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Tre vägvisare

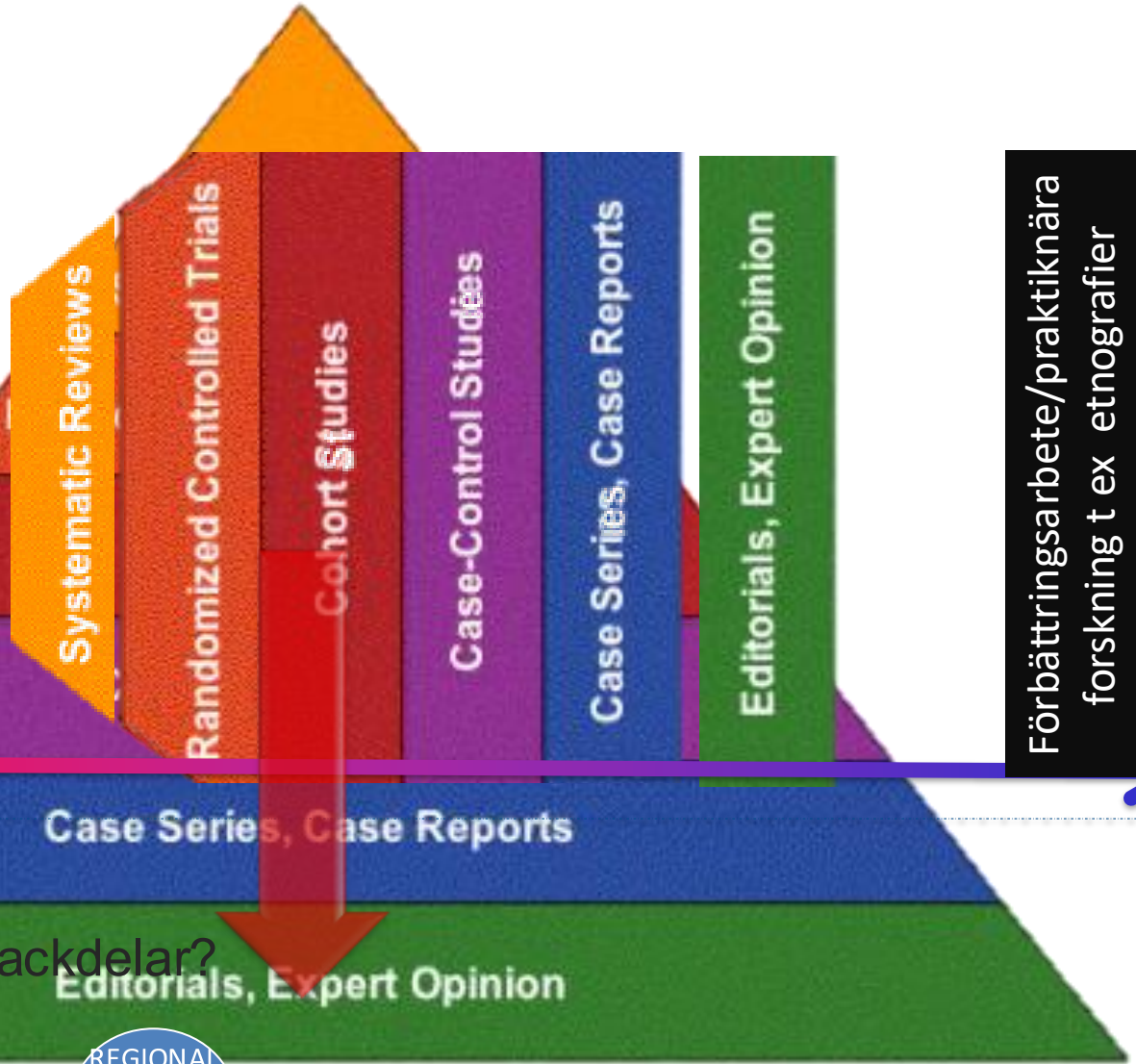
1. Behovet av vidgad metodportfölj

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Vägvisare 1: Lite mer metod- kunskap (inte metoder som i behandlings- metoder)

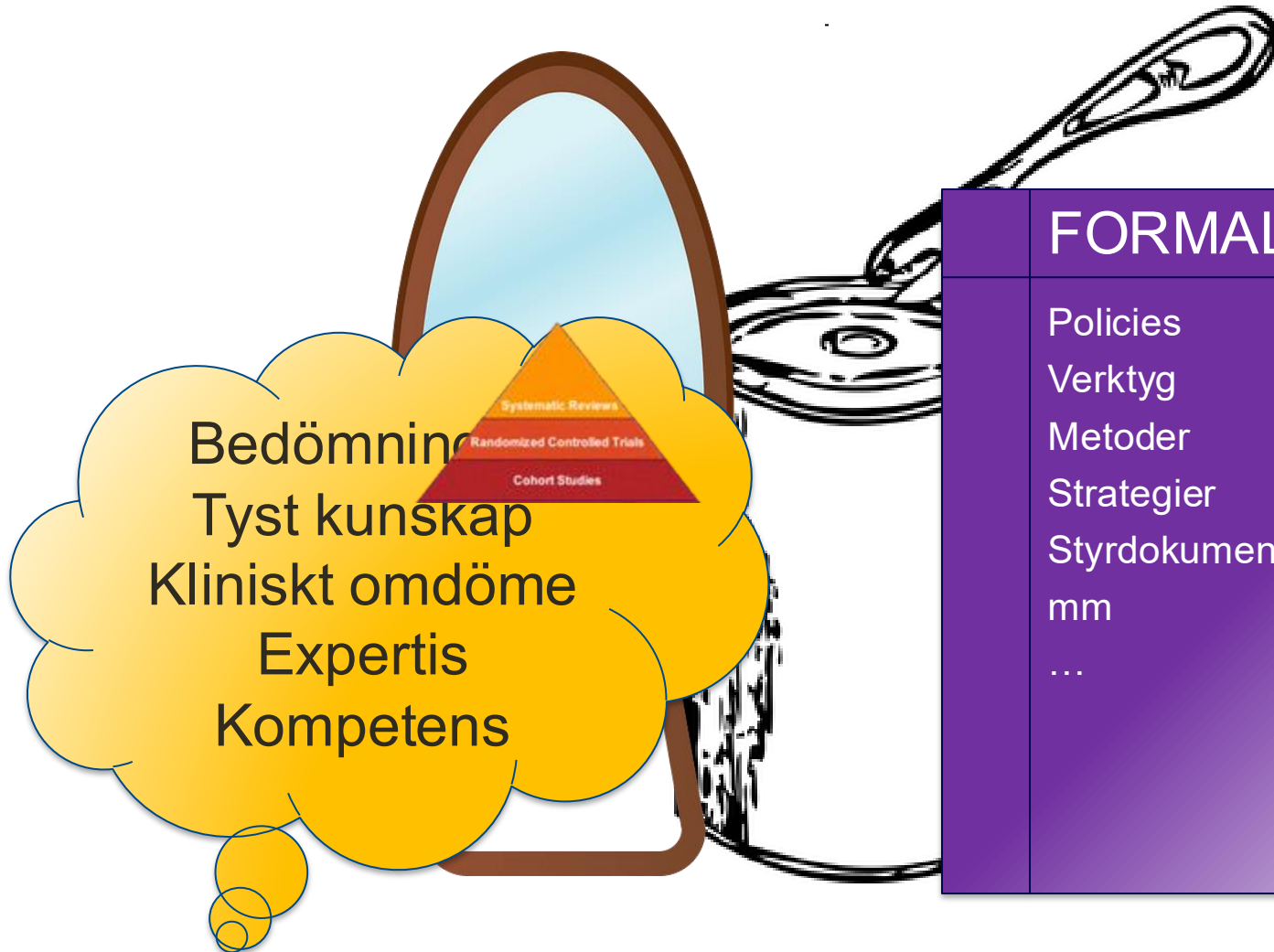
Vad ger de för fördelar/nackdelar?

Mätningar i professionens tjänst

(Esséns kapitel i LHCs rapport Moderna Policies, 2019)

Bedömning
Tyst kunskap
Kliniskt omdöme
Expertis
Kompetens

FORMALISERINGAR

Policies
Verktyg
Metoder
Strategier
Styrdokument
mm
...

Har ni en bred
metodkompetens för att ta vara
på ny kunskap av olika slag?

Arbetar ni aktivt med att
reflektera över uppföljningar så
att ni kan ta vara på kunskapen
utan att blint ledas av den?

Vilka uppföljningar skulle ni
behöva göra?

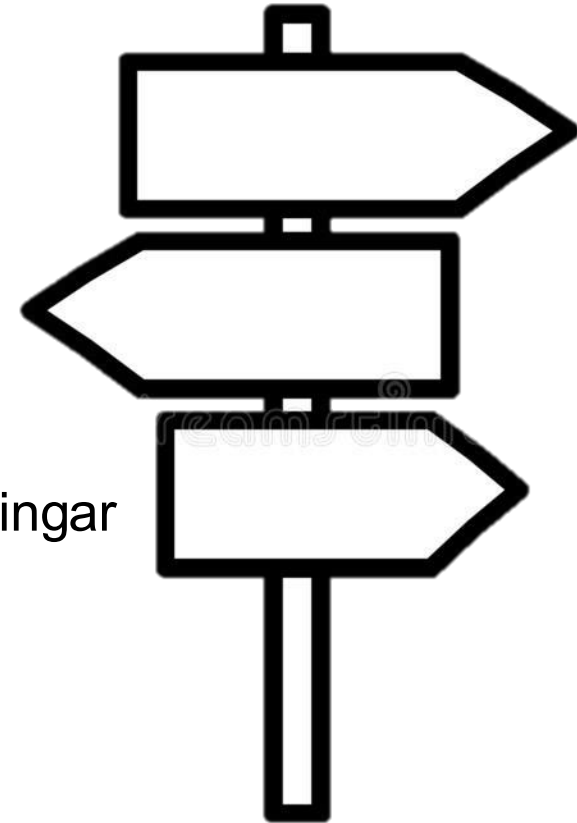
Menti.com 2231 8926

Tre vägvisare

1. Behovet av vidgad metodportfölj
2. Samspelet mellan formaliseringar och bedömningar

Vägvisare 2:

Formaliseringar och bedömningar i ett samspel (Sager & Bohlin 2011):

Bedömningar
Tyst kunskap
Kliniskt omdöme
Expertis
Kompetens

Vad är effekten av att utgå från tidigare erkända insatser?

- Sundell, K., Beelmann, A., Hassan, H. & von Thiele Schwarz, U. (2015). Novel programs, international adoptions, or contextual adaptations? Meta-analytical results from German and Swedish intervention research. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*. DOI: 10.1080/15374416.2015.1020540
  - Tyskland: barn- & ungdomsinsatser
  - Sverige: psykologiska och sociala insatser
- Se också: Olsson, T et al. Adapted and novel interventions are more effective than adopted interventions: a meta-analytic replication of controlled social intervention research across prevention level and setting, 09 November 2022, PREPRINT (Version 1) available at Research Square <https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-2184012/v1>

TYSKLAND (N=158)

34% RCT

80% universal prevention

90% passive controls

100% child and youth interventions

Based on the average means of all outcomes in the articles

SVERIGE (N=139)

89% RCT

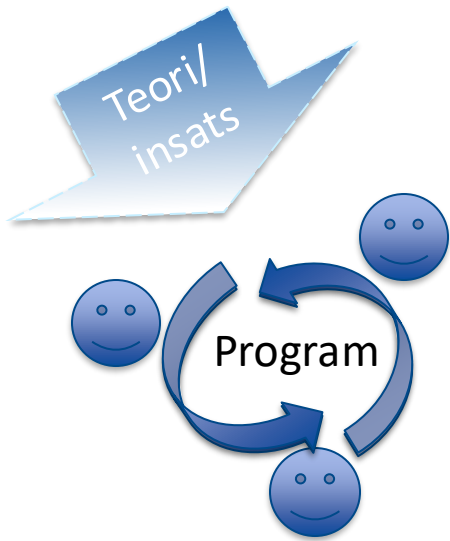
12% universal prevention

30% passive controls

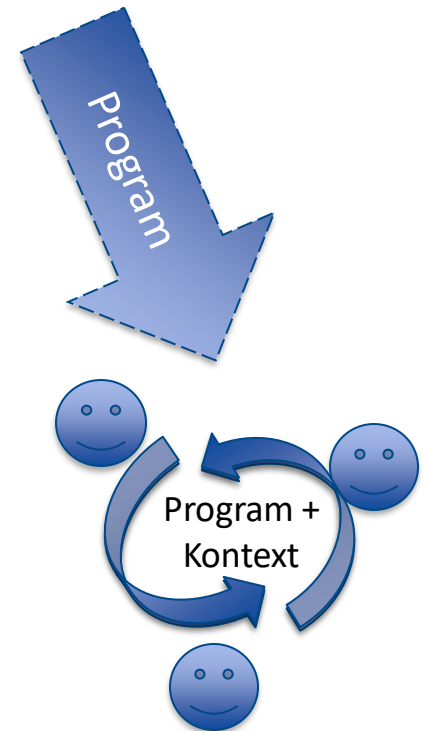
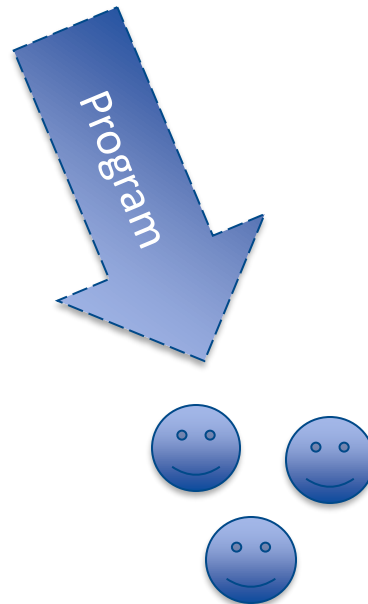
14% child and youth interventions

Based on the primary outcomes

- Novel programs

- International adoptions
- Contextual adaptations

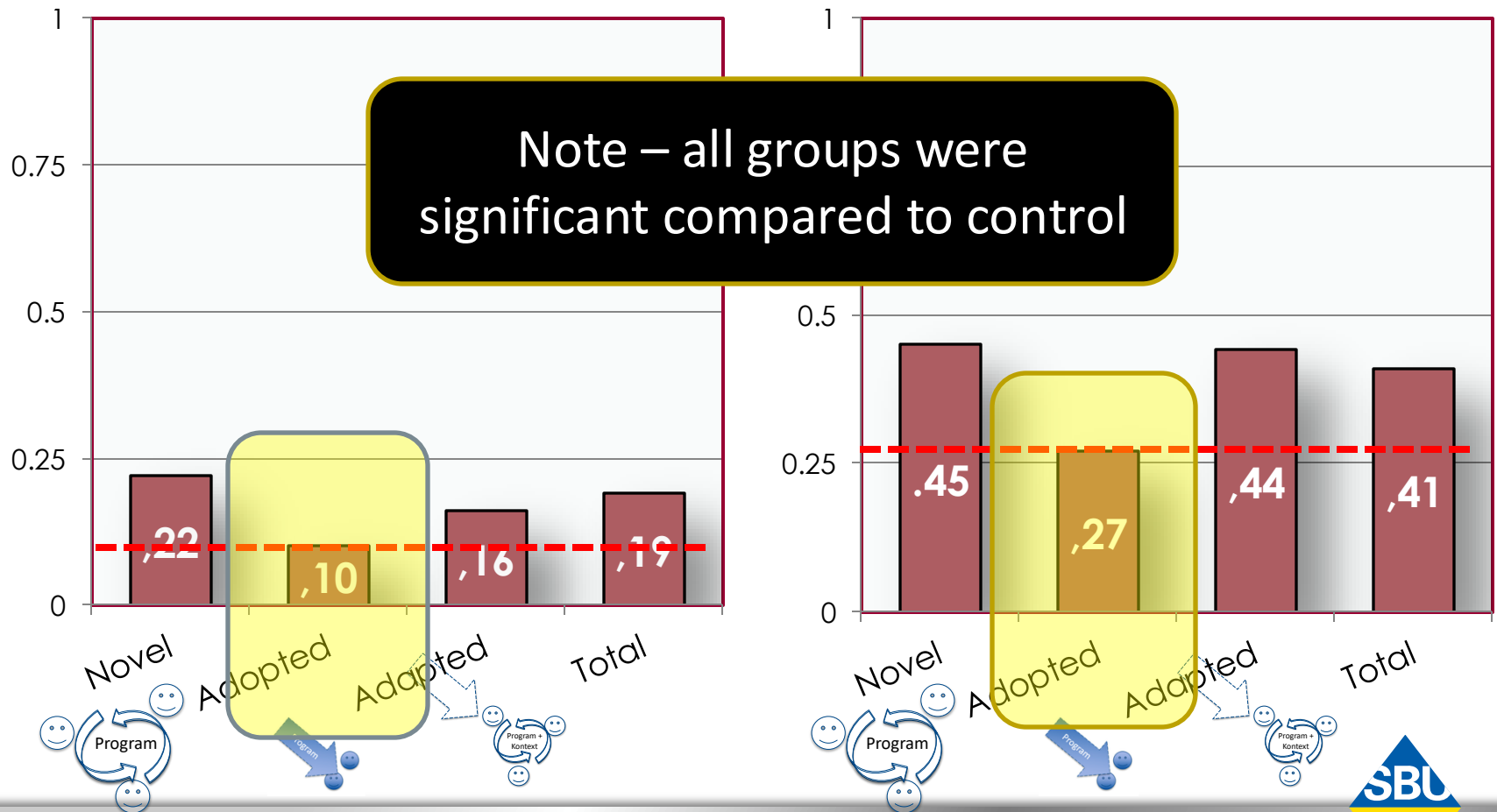

Cohen's *d*

(Controlled for design and sample size)

Germany ($N = 119$)

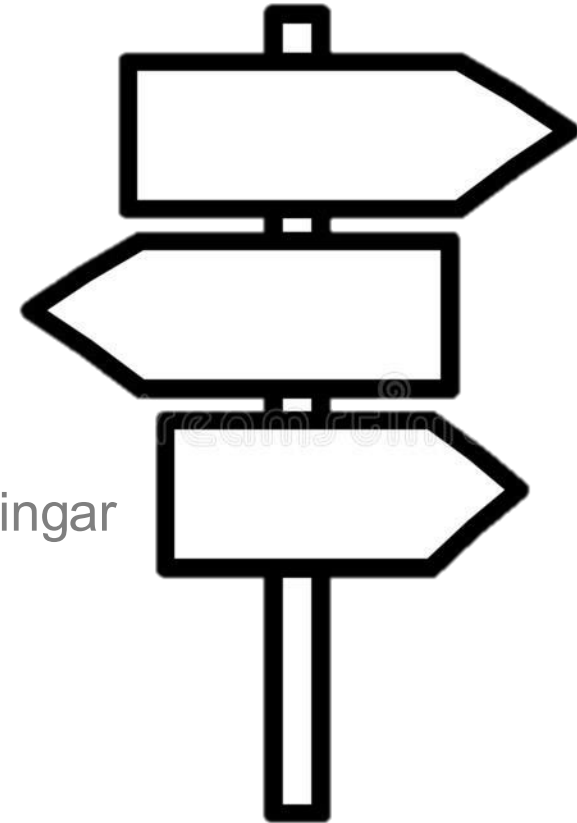
Sweden ($N = 94$)

Tre vägvisare

1. Behovet av vidgad metodportfölj
2. Samspelet mellan formaliseringar och bedömningar
3. Bedömningar lever i kollegiet

Vägvisare 3:

Den viktigaste och svåraste tysta kunskapen växer inte i ensamhet

Bedömningar & omdöme

Tyst kunskap

Klinisk expertis

Intuition eller magkänsla

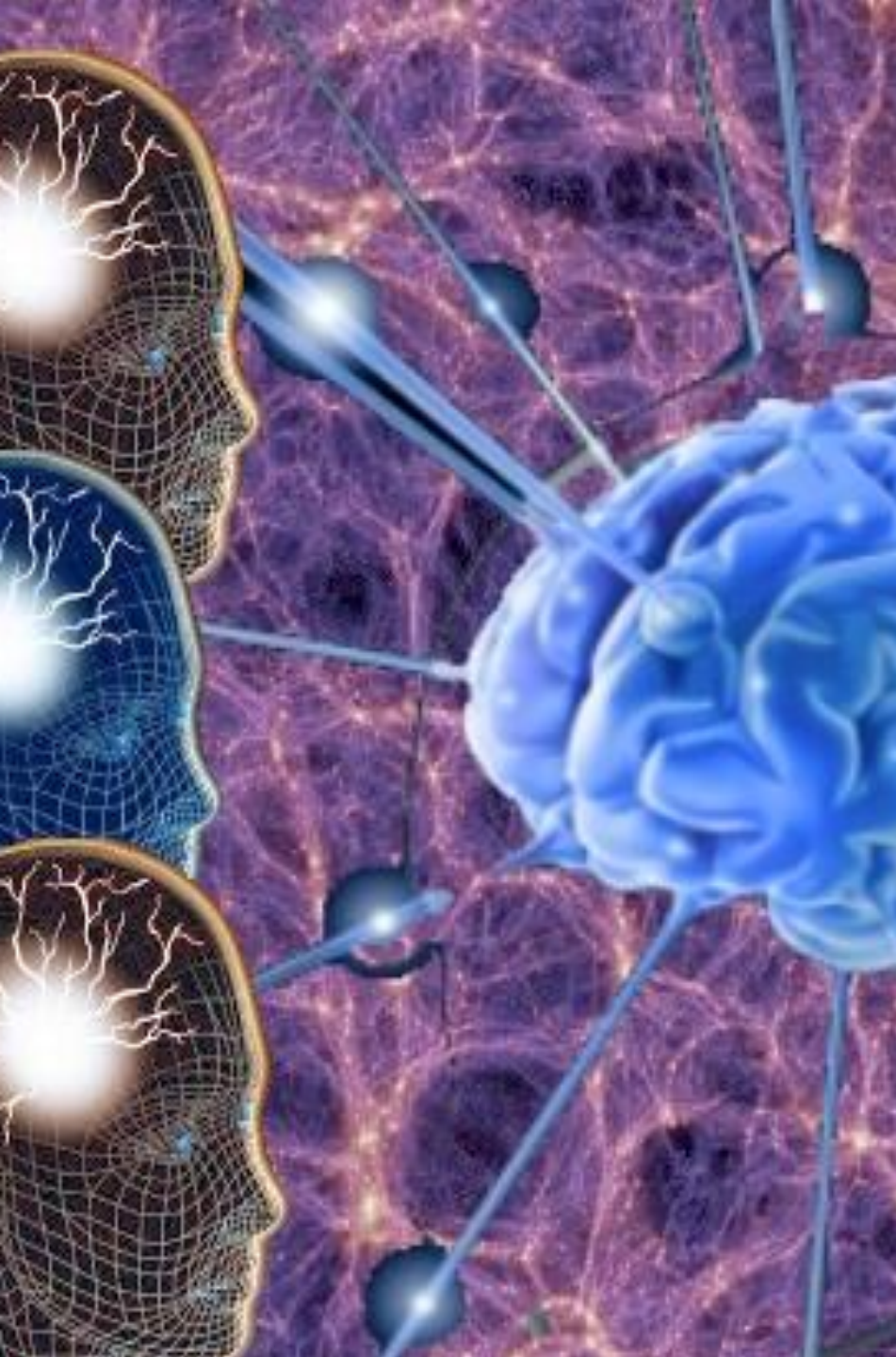
Fronesis och klokhet

TACIT & EXPLICIT KNOWLEDGE

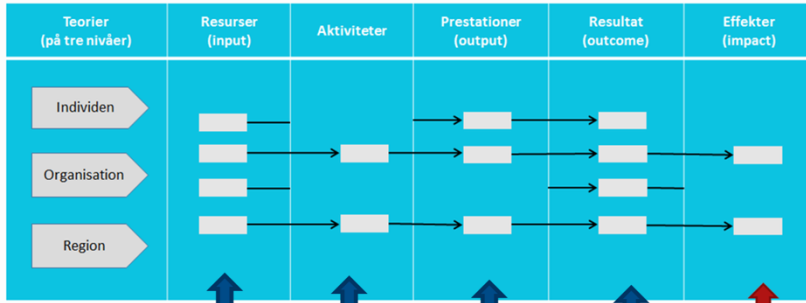
HARRY
COLLINS

Förbättringsvetenskapens möjlighet

Fler formaliseringar men också med fokus på lokal relevans

Det som går in i en verksamhet t.ex pengar, personal

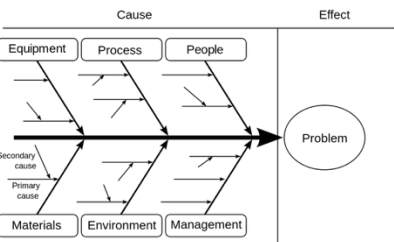
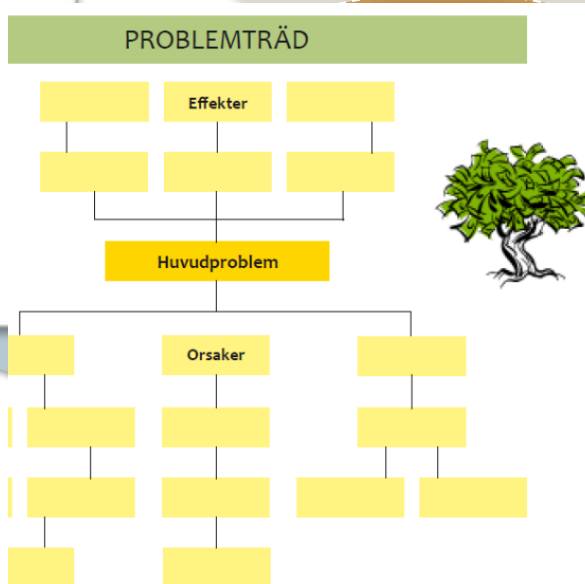
Vad som görs

Aktiviteternas omfattning, kvalitet och produktivitet

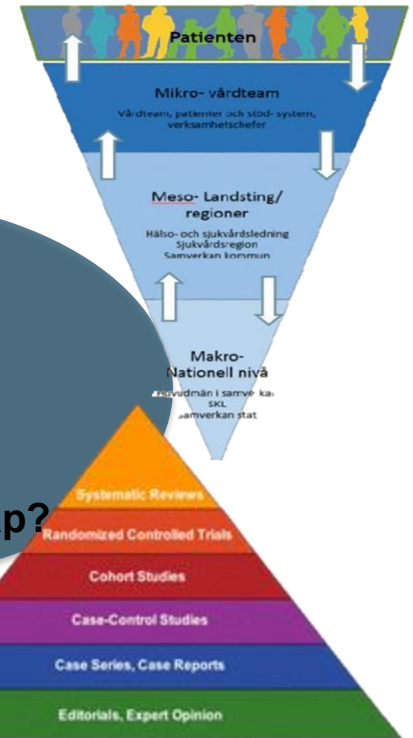
Kortsiktiga effekter

Långsiktiga effekter

Personens relation samt kontextuella omständigheter

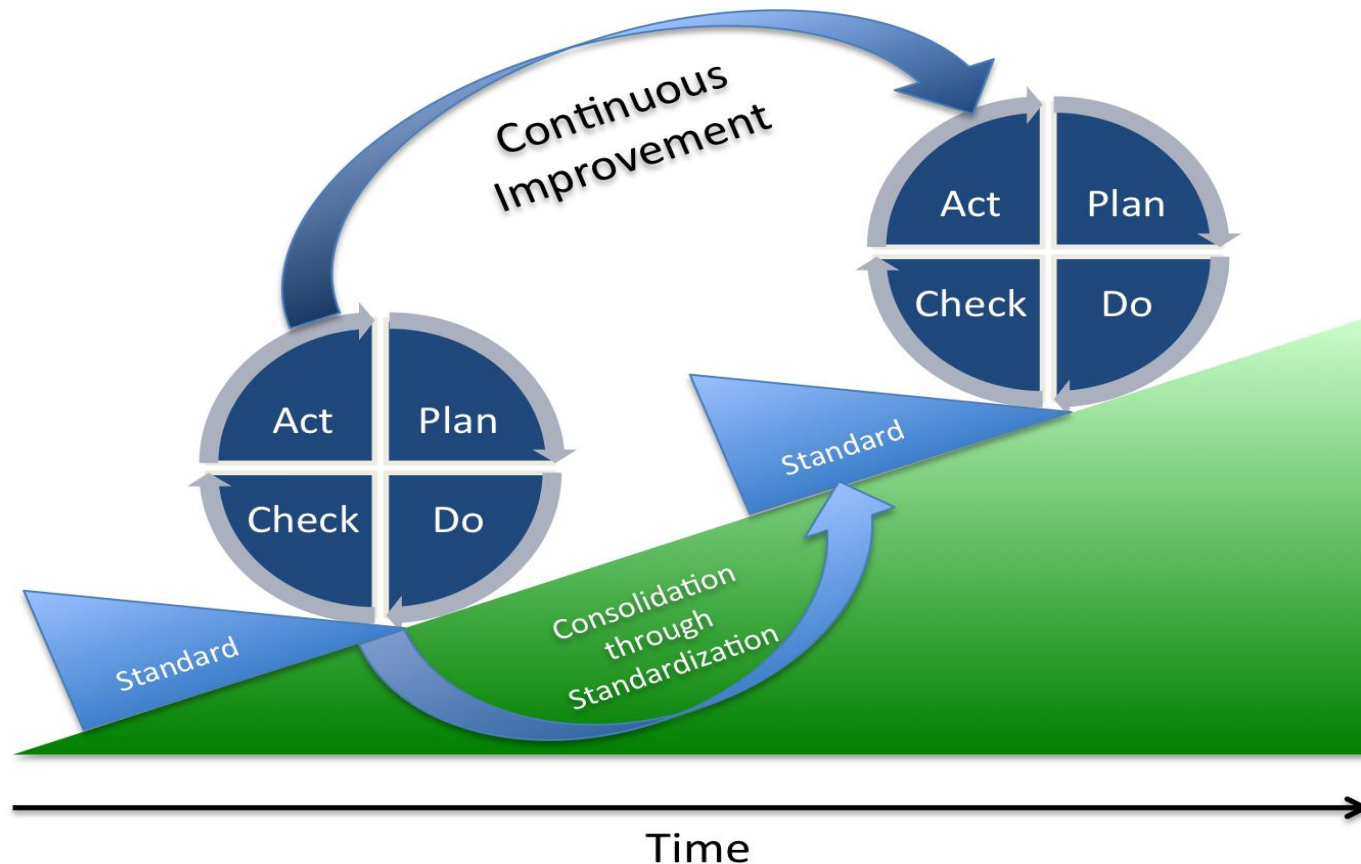
Bästa tillgängliga kunskap
Extern kunskap?

Förbättringsvetenskap = formaliseringar

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:PDCA_Process.png

GÖTEBORGS
REGIONEN

CHALMERS
UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

CVA Centre for
HEALTHCARE ARCHITECTURE

Hur förs effektiva insatser in för jämlik hälsa?

THE CAMPBELL
COLLABORATION

VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN

skaraborgs
kommunalförbund

PPI
CENTRE

med gemensamma forum o formaliseringar förändras
bedömningar från INDIVIDUELLA till GEMENSAMMA =
Minskat godtycke och ökad likvärdighet.

FORMALISERINGAR

INDIVIDUELLA BEDÖMNINGAR

FORMALISERINGAR

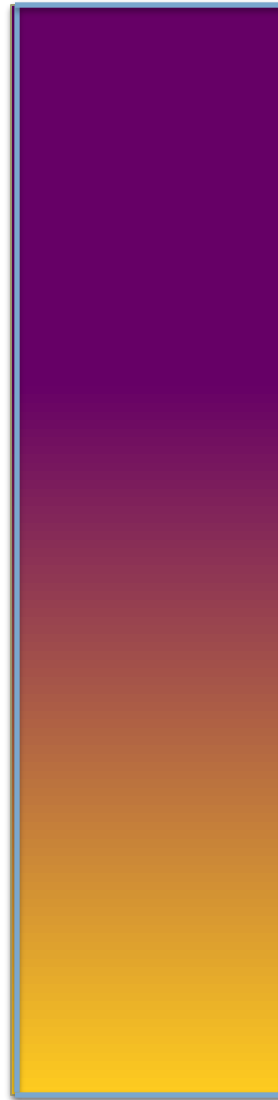
EN KORRIGERAD
MODELL

BEDÖMNINGAR

FORMALISERINGAR

EN KORRIGERAD
MODELL

BEDÖMNINGAR

FORMALISERINGAR

Läkemedel
Manualer
Strikta
RCTer

Föräldraskaps
program

Lokalt
(kompetent)
arbete

HÖG GRAD
FORMALISERING

SBU

Följsamhet
Informella
rutiner

Anpassning
till lokala
sammanhang

LÅG GRAD
FORMALISERING

Tolkningar

BEDÖMNINGAR

**Vilka formaliseringar har ni
som behöver mer
bedömningar?**

**Vilka bedömningar gör ni som
skulle behöva formaliseras –
och göras mer gemensamma?**

**Vilka kollegiala sammanhang
har ni eller skulle behöva
skapa?**

Menti.com 2231 8926

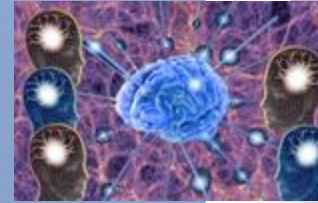
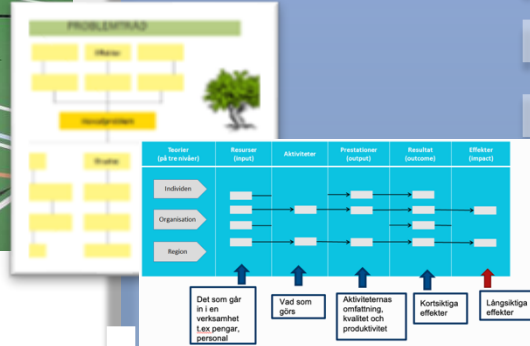

Fem vägvisare

1. Samspelet mellan formaliseringar och bedömningar
2. Bedömningar lever i kollegiet
3. Formaliseringar för lokal relevans: Förbättringsvetenskaper
möjligheter

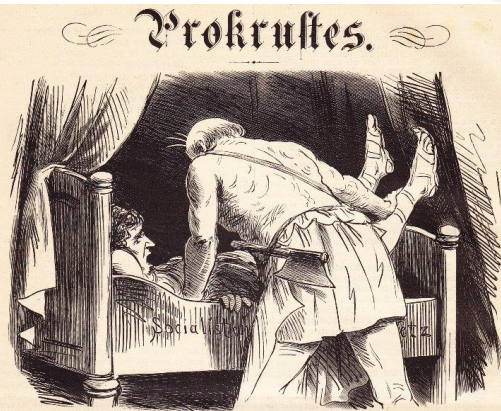
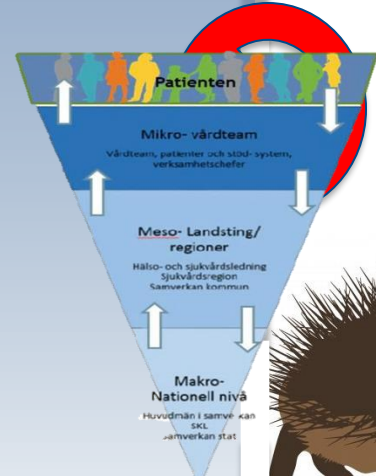
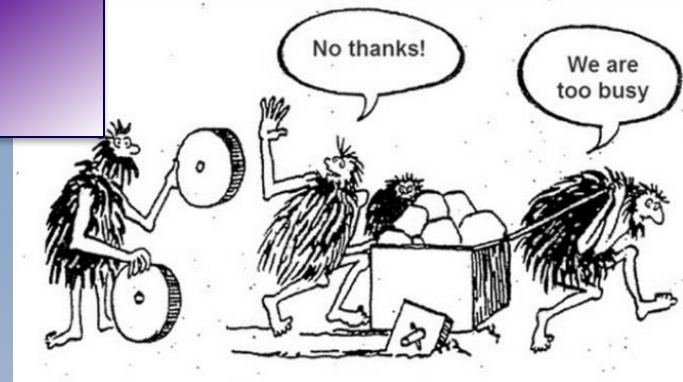

STRÄVAN EFTER LIKVÄRDIG OMSORG AV GOD KVALITET

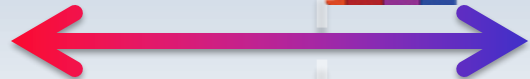

- FORMALISERINGAR**
- Riktlinjer
  - Styrdokument
  - Indikatorer
  - mm
  - ...

Bedömningar
Tyst kunskap

- Systematiska kunskapsöversikt
- Cohort Studies
- Case-Control Studies
- Case Series, Case Reports

Frankie Fouganthin, CC BY-SA 4.0 <<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>>, via Wikimedia Commons

Tack! Min epost och några referenser:

morten.sager@gu.se

- Bohlin, I., & Sager, M. (Eds.). 2011. *Evidensens många ansikten: evidensbaserad praktik i praktiken*. Lund: Arkiv Förlag.
- Collins, H. M. 2010. *Tacit and Explicit Knowledge*. Chicago: University of Chicago Press.
- Guyatt, G., Cairns, J., Churchill, D., & et al. 1992. Evidence-based medicine: A new approach to teaching the practice of medicine. *JAMA*, 268(17), 2420-2425. doi:10.1001/jama.1992.03490170092032
- Hasson, H., & Schwartz, U. v. T. 2017. *Användbar evidens : om följsamhet och anpassningar* (Första utgåvan ed.): Stockholm : Natur & Kultur.
- Haynes, R. B., Devereaux, P. J., & Guyatt, G. H. 2002. Physicians' and patients' choices in evidence based practice - Evidence does not make decisions, people do. *British Medical Journal*, 324(7350), 1350-1350.
- Krohwinkel, A., & Mannerheim, U. (Eds.). 2019. *Moderna policies: Inspel för en framtidsinriktad hälso- och sjukvårdsdebatt*. Stockholm: Leading Health Care.
- Lagerlöf, H., Zuiderent-Jerak, T., & Sager, M. 2021. Epistemological deliberation : The challenges of producing evidence-based guidelines on lifestyle habits. *Evidence & Policy: A Journal Of Research, Debate And Practice*, 2021, 17(3).
- Lidström, A. 2021. EBP och verksamhet med personligt ombud : Formaliseringar och objektiviteter. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 28(1), 95-118. doi:10.3384/SVT.2021.28.1.4076
- Norberg Sjösvärd, M. 2016. *Vad menar vem med evidensbaserad av hälsofrämjande vårdmiljöer?* Magisteruppsats. Evidensprogrammet vid GU.
- Pistone, I., Lidström, A., & Sager, M. 2022. Formaliseringar och bedömningar i manualbaserade metoder: en symmetrisk vetenskapsteoretisk analys. *Fokus i Familien, In Print*.
- Pistone, I., Lidström, A., Bohlin, I., Schneider, T., Zuiderent-Jerak, T., & Sager, M. 2022. Evidence-based practice and management-by-knowledge of disability care: rigid constraint or fluid support? *Evidence & Policy: A Journal Of Research, Debate And Practice*, 2022.
- Sackett, D. L., Rosenberg, W. M., Gray, J. A., Haynes, R. B., & Richardson, W. S. 1996. Evidence based medicine: what it is and what it isn't. *BMJ*, 312(7023), 71-72.
- Sundell, K., Beelmann, A., Hassan, H. & von Thiele Schwarz, U. (2015). Novel programs, international adoptions, or contextual adaptations? Meta-analytical results from German and Swedish intervention research. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*.
- Zuiderent-Jerak, T., Forland, F., & Macbeth, F. 2012. Guidelines should reflect all knowledge, not just clinical trials. *BMJ*, 345.